Somogy Megyei Múzeum
NA 2484/2006
Néprajzi adattár

Somogy Megyei Múzeum
NA 2484/2006
Néprajzi adattár

GYŰJTŐ: MAGYAR NEMZET	
GYŰJTÉS IDEJE: 2005.	
TART.: RENDSZERVÁLTÓK (22.) - ANDRÁSFALVY BERTALAN	
EGY ÁLOM SZELLETÉTŐL ÓTT	
MAGYAR NEMZET ÚTSÁGIKKE	
Néprajzikk	
FOTÓRAZI MUTATÓ:	BUDAPEST, Hosszúlucsény (Baranya m.)
SZALMUTATÓ:	XXX, 2.
	XXXIII.

Néprajzi adattár

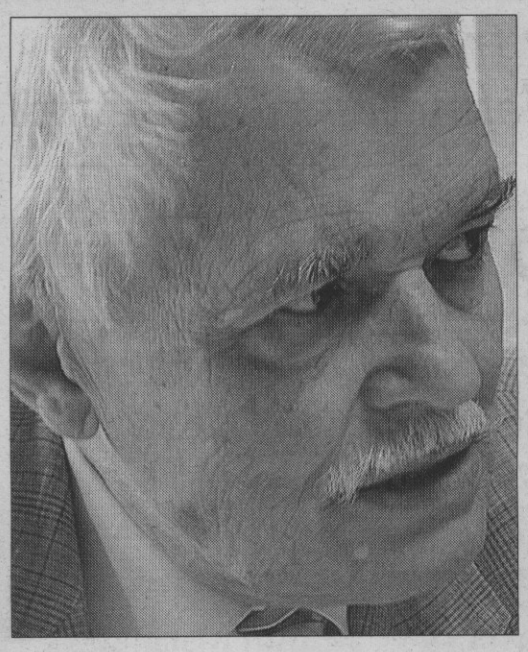

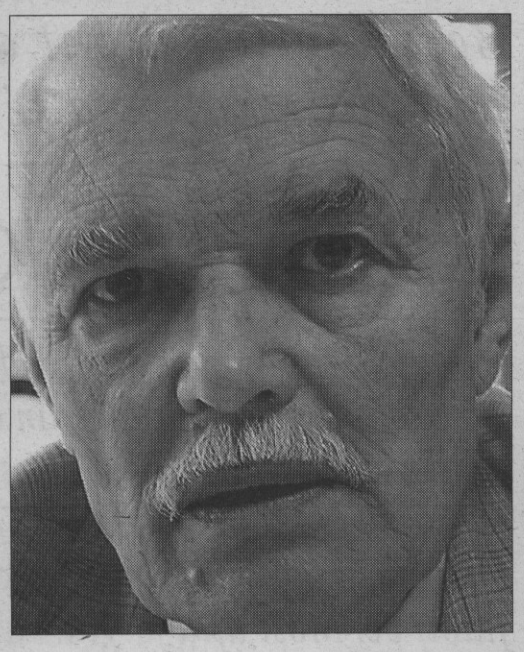

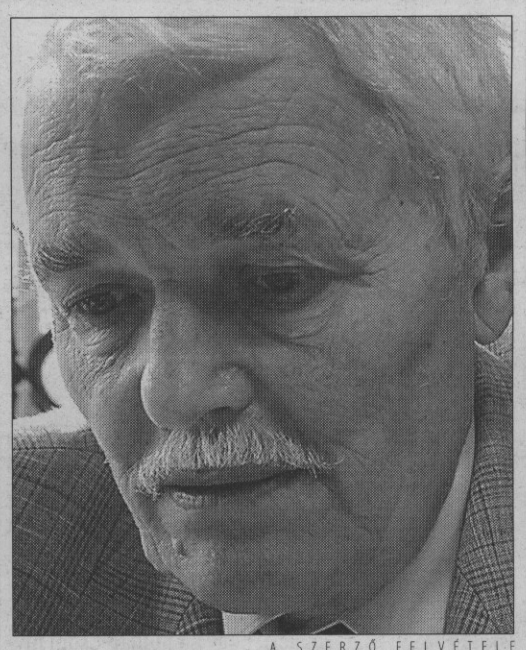

A SZERZŐ FELVÉTELE

RENDSZERVÁLTÓK *(22.) – Andrásfalvy Bertalan*

Egy álom szertefoszlott

Gyümölcsfákkal teli kertjéből a Zengőre lehet látni. Nemrég, amikor a munkagépek elindultak a hegyen felfelé, hogy az erdőn keresztül utat vágjanak a lokátorállomás megépítéséhez, a többi természetvédővel együtt Andrásfalvy Bertalan etnográfus, egyetemi tanár is ott állt az élőláncban, hogy közös erővel megakadályozzák az építkezést. Tudatos ember, akinek a nemzeti-népi kultúra megőrzése nemcsak egy életet adó program élménye, hanem meggyőződése szerint a magyarság fennmaradásának egyetlen lehetősége. Ötvenkilenc éves volt, amikor 1990-ben Antall József meghívta kormányába művelődési és közoktatási miniszternek. Három év múlva a miniszterelnök kénytelen volt megválni a művészeti nevelés, az identitástudatot kialakító tantárgyak oktatása iránt elkötelezett miniszterétől a sorozatos baloldali–liberális támadások miatt. Visszavonult a politikától, professor emeritus a Pécsi Egyetemen, ahol néprajzot tanít.

STEFKA ISTVÁN

Tizenöt éve, 1990. május 21-én alakult meg az Antall-kormány. Ki kérte fel önt miniszternek?

– Telefonon hívott fel Pécsett *Antall József,* és közölte, örülnének, ha elvállalnám a művelődési és közoktatási tárca vezetését. Annyira meglepett a felkérés, hogy gondolkozási időt kértem. Antall József erre azt válaszolta, hogy akár vállalom, akár nem, ez a dolog már az én felelősségem. Másnap úgy határoztam, hogy megpróbálom.

– Miért önt választotta ki?

– Nem tudom. Voltak más jelöltek is. Az tény, hogy 1988-ban már tagja voltam az MDF pécsi szervezetének, és miniszteri jelölésemet támogatta *Csengey Dénes* és *Csoóri Sándor.* Csoórihoz régi barátság fűzött. Egyébként Antall József évfolyamtársa voltam az ELTE Bölcsészettudományi Karán, a magyar- és a történelemórákat együtt hallgattuk. Úgy jártunk egyetemre az ötvenes években, hogy minden nyári szünetben behívtak bennünket katonának, így Antall-lal együtt szolgáltunk.

– Mondták is egyesek gúnyosan abban az időben, hogy Antall József osztálytársának kellett lenni ahhoz, hogy valaki miniszteri vagy magasabb pozícióhoz jusson…

– Ez nem igaz, mert más osztálytársa nem lett miniszter. Egyébként sem voltam osztálytársa, csak évfolyamtársa.

– Milyen elképzelésekkel látott munkához, amikor átvette a tárcát?

– A néprajzot olyan tudománynak tekintettem, amelynek mondanivalója van a jelen és a jövő számára. Az volt az elképzelésem, hogy a közművelődésben, az iskolai oktatásban a néprajznak és a néphagyomány ápolásának nagyobb szerepet kell adni. Nemcsak népünk hagyományos gazdálkodásával, hanem népköltészettel és tánckutatással is foglalkoztam. Részt vettem a népitánc-mozgalomban. A táncházmozgalom is abból a körből indult el, amibe beletartoztam kutatótársaimmal együtt: *Martin Györggyel, Pesovár Ferenccel* és *Tímár Sándorral.* Tehát voltak elképzeléseink a magyar műveltségről. Főként a kultúráról vallott felfogásom miatt indultak a támadások ellenem. Az tény, hogy magában az adminisztrációban, az oktatás szervezésében teljesen járatlan voltam.

– Antall József erre tett valamilyen megjegyzést?

– Erre is azt mondta: akkor is az én felelősségem, ha vállalom, és akkor is, ha nem vállalom. De hát itt volt a ritka alkalom, amikor az eszméket, az álmokat meg lehetett valósítani, és ha valaki ezt elszalasztotta, az valóban az ő felelőssége volt.

– Amikor bement a minisztériumba, a Szalay utcába, megkezdődött a tisztogatás?

– A minisztériumban minimális személyi változást hajtottunk végre. A jó szakembereket eszembe sem jutott elküldeni. Sokkal kevesebb embert bocsátottunk el, mint az utánunk jövők. Például 1994-ben az SZDSZ-es *Fodor Gábor* a fél minisztériumot lecserélte, sőt a bútorzatot is. Én úgy mentem be a hivatalomba, hogy semmit nem változtattam, meghagytam azt a szobaberendezést, amelyet *Glatz Ferenctől,* az elődömtől örököltem. Lassan ismertem meg a minisztérium működését és apparátusát.

– Mit vártak el öntől?

– Azt várták sokan, hogy az új kormány új minisztere gyökeres változásokat fog végrehajtani. Székfoglaló beszédemben is bátorkodtam azt mondani, hogy olyan reformot nem akarok bevezetni, amely felborítaná az egész oktatási rendet, a kulturális életet. Azt mondtam, hogy bár nem lesz reform, új kísérlet, átalakítás, amely megterheli a nevelőket, mégis új iskolára, új iskolai szellemre lesz szükség. Új szellemiséget kértem mindenkitől, tanártól, tanulótól egyaránt: az áldott és óhajtott szabadság szellemét. Mondandóm lényege végül is az volt, hogy a rendszerváltásig kötelező ideológia alapján kellett tanítani, a tanárok kezét gúzsba kötötték, azt kellett mondaniuk, amit előírtak nekik. Most azt mondhatja a tanár, amiben hisz. Mert a gyereket csak a hit foghatja meg. Ettől az időponttól tehát a legfontosabb, hogy végre feloldódjék a függőség, a félelem görcse – mondtam. Abban reménykedtem, hogy az ideológiai erőszaktól megszabadított nevelők majd megteremtik a szabad iskolát.

– Tehát a szabadságot, az iskola függetlenségét akarta megteremteni?

– Pontosan, mert az oktatás, az iskola nemzeti közügy, ugyanúgy függetlennek kell lennie, mint például az igazságügynek, a bírói testületnek. Meg akartam szüntetni azt a korábbi helyzetet, hogy az iskolában a gyerek azt tanulja meg, vannak témák, amelyekről nem lehet beszélni, nem szabad kimondani az igazat. Azaz a fennmaradásért, a boldogulásért hazudnia kell. Sajnos annak a kárát érezzük ma is, amit az előző évtizedek alatt belénk vertek. Az emberek most is félnek kimondani az igazságot, ezért nincs jelenleg sem igazi demokrácia, mert sokan nem mondják ki valódi véleményüket. Ezen próbáltam változtatni a háromévnyi miniszterségem idején. Jöttek hozzám, hogy le kell váltani egy bizonyos iskolaigazgatót, mert kommunista volt, és most sem változtat a nézetein. Erre azt válaszoltam: Glatz Ferenc minisztersége alatt hoztak egy törvényt, amely a tantestületek titkos szavazására bízta az igazgatóválasztást. Ha valóban ennyi rosszat tett és tesz, akkor váltsák le! De arra vártak, hogy én mentsem fel. Ehhez viszont nem volt törvény adta jogom. Pedig csak arról volt szó, hogy az adott iskola tanárai nem éltek demokratikus jogaikkal. S ezután mutogattak rám, hogy nem váltottam be a reményeiket. Az álságnak, a hazudozásnak, a gyávaságnak a szellemét akartam elűzni.

– Elsősorban a liberálisok, az SZDSZ támadta folyamatosan az intézkedéseit. Mit kifogásoltak?

– Azt a felfogásomat, hogy a magyar nép műveltségét, a magyar néphagyományt, a művészeti hagyományt vissza akartam helyezni abba a pozícióba, amelybe minden magára adó ország a saját nemzeti hagyományait helyezi. Ezért aztán a vezető szabad demokrata politikusok úgy fogalmaztak, hogy bő gatyába akarom öltöztetni az embereket, karikás ostorral akarom templomba hajtani a népet, és archaikus énekeket akarok énekeltetni velük. A legtürelmetlenebbek azzal szemben voltak, amit meghirdettem: a nemzeti, erkölcsi alapon nyugvó oktatással. Nem azt akartam, hogy vegyék át az én világnézetemet, hanem azt mondtam, a pedagógus képviselje a maga világnézetét.

– Ezek szerint liberálisabb volt, mint támadói?

– Én szabadelvű voltam hozzájuk képest, mert a liberálisok azok, akik a legkevésbé tűrik el az ellentmondást, a legkevésbé tűrik el a másságot. Amikor Antall József leváltott, és elköszöntem a parlamentben, elmondtam: a demokrácia nem ott kezdődik, hogy nem ölöm meg a másikat, mert más hitem van, hanem azzal kezdődik, hogy tisztelem az eszméit, és nem gúnyolom ki azt, amit ő tisztel. Ez nemcsak az SZDSZ-nek szólt, hanem az akkor még liberális Fidesznek is. Fontosnak tartottam a művészeti nevelést, az érzelmi kultúra fejlesztését. Véleményem szerint a művészeti-érzelmi nevelés kulcsa az iskolai énektanításban rejlik. A Kodály-módszer igazi közoktatási hungarikum, olyan módszer, amellyel nemcsak az Európai Uniót, hanem az egész világot gazdagítottuk. Ezt a művészeti-nevelési programot fejlesztettem tovább. Mi van ma? Deficit! Az általános iskolákban heti egyre csökkentették az énekórák számát, s így ennek alig van személyiség- és közösségformáló ereje. Ezek után nincs szükség énektanárra sem. Az 1990-es évek elején mintegy négyszáz ének-zene tagozatos iskola működött, ma már csak száz maradt. A művészettörténeti órákkal ugyanez a helyzet. De egyre kevesebb az énekkar, az irodalmi önképzőkör, a színjátszó kör, a táncegyüttes is az iskolákban.

– Mi ennek a következménye?

– Az, hogy művészeti nevelés híján nincs közösség, hiányzik az impulzus egymás megismerésére, megbecsülésére. Hiszen a művészeti nevelés hozzájárul az egyéniség, a jellem alakításához, az identitástudat fejlesztéséhez, mindez pedig biztonságot ad az érzelmi, indulati válságban, értelmet és célt az életben, kedvet és helyet a társadalomban. *Alfred Adler* bécsi pszichológus mondta ki: aki gyermekkorában nem tanult meg szépet és jót alkotni, az felnőttkorában másokon való erőszakoskodásban, hatalmaskodásban keres kielégülést, örömet. Azaz: csak komputereken, racionalizált tárgyakon keresztül nem lehet érzelmeket fejleszteni.

– Hogyan fogadta a sajtó a nevelésben előirányzott „rendszerváltását”?

– A liberális média mindig az ellenkezőjét hozta ki abból, amit mondtam, amit akartam. Mondok egy példát. A francia ferencesek tudományos társasága nemzetközi konferenciát rendezett a Mátyás-templomban Egyház és állam kapcsolata címmel. Előadást tartottam arról, hogy a magyar királyság, a magyar állam nem fonódott úgy össze az egyházzal, mint ahogy az Franciaországban történt. Nálunk nem volt a franciákéhoz vagy spanyolokéhoz hasonló inkvizíció, Szent Bertalan éjszakája. Még a Habsburg Birodalmon belül is egyfajta liberális szemlélet, a másság elfogadása volt az uralkodó. Egyszóval nálunk a különböző felekezeteket jobban megtűrő állam, társadalom létezett. S ez jótékony hatással volt az együttélésre – fejtettem ki. Erre megjelent egy cikk a Népszabadságban, hogy Andrásfalvy helyre akarja állítani a trón és az oltár egységét. Kiforditották a szavaimat. Számtalan ilyen eset volt, hazugságáradat ömlött a balliberális sajtóból. Hiába mondtam el aztán a valóságot sajtótájékoztatón, az már nem jutott el a közönséghez.

– Miért szálltak rá önre?

– A kilencvenes évek elején állítólag volt egy SZDSZ-ülés, ahol azt fejtették ki, hogy a művelődési és közoktatási miniszter pozíciója kulcsfontosságú, és ezt az embert el kell tüntetni onnan.

– Tudomásom szerint nemcsak az SZDSZ-eseknek, a liberális gondolkodásúaknak volt ön szálka a szemében, de az MDF-en belül sem volt erős a helyzete.

– Ez az MDF–SZDSZ paktumpolitika következménye volt, amely paktum pontos szövegét máig sem ismeri senki a megkötésekor jelen lévőkön kívül. Amikor beterjesztettem a törvényjavaslatokat, hogy ezt meg ezt akarom meglépni, figyelmeztetést kaptam, hogy nem tehetem meg. Miért nem tehetem meg? – kérdeztem. Mert nincs benne a paktumban – kaptam a választ.

– Amikor átvette a tárcát, azt mondta, hogy nemcsak a kultúránkat, de az emberségünket is vissza kell szerezni. Sikerült valamit megvalósítani ebből?

– A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy megállítottuk a kis iskolák felszámolását. Mert amelyik település feladja az iskoláját, az halálra van ítélve. Több mint kétszáz helyen állítottuk vissza a megszüntetett iskolákat. *Klebelsberg* idején tanyasi, osztatlan iskolák létesültek. Tudományos vizsgálatok igazolták ennek előnyeit, ugyanis az osztatlan iskolákban a gyerekek önállóbbá, kreatívabbá váltak. Az iskola-összevonások viszont nemcsak a kis, helyi közösségek egészséges alakulását akadályozzák, hanem az utaztatással veszélyeztetik a gyermekek fizikai, erkölcsi állapotát is. Sajnos kevés helyen állt helyre osztatlan iskola, mert erre már nem volt képzett tanár. Ma sok falusi iskolába a közeli városból járnak ki a tanárok tanítani, tehát nem élnek együtt a falusi közösséggel. Ez szintén nagy baj.

– Fogyott a levegő maga körül?

– Igen. Halmozódtak a megoldatlan kérdések. Például a pedagógusok a legrosszabbul fizetett közalkalmazottak voltak. Megígértük nekik, hogy rendezzük a bérüket, emelni fogunk. Azonban az 1993-as költségvetésben nem voltak benne a megígért emelések, és én azt mondtam Antallnak, hogy nem írom alá. Aztán a másik ütközésem abból adódott, hogy szerettem volna elvégeztetni az egyetemi tanárok, akadémikusok átvilágítását. Tisztázni akartam, hogy valóban volt-e szakmai tudás, igazolható eredmény annak idején a tudományos címek osztása mögött, nem pártalapon kapták-e némelyek a kinevezésüket. Ez az elképzelésem ellenem fordított néhány egyetemi nagyságot is, hogy én úgymond az egyetemek függetlensége ellen lépek fel. Holott ezzel éppen az egyetemek önállóságát, függetlenséget akartam erősíteni. Sajnos az Antall-kormánynak a legnagyobb hibája az volt, hogy engedett a nyomásnak, a különböző befolyásolási szándékoknak. Nagy hiba volt, hogy a tanügyet, az oktatás feladatát átadtuk a helyi önkormányzatoknak.

– Ez miért baj?

– Azért, mert ezzel az oktatás függővé vált a négyévenként változó helyi polgármesterek pártállásától, a helység anyagi ellátottságától, azaz, hogy mennyit tud költeni a település az iskolára. Mondjuk Pakson ez nem gond, ahol ott az atomerőmű, jól adóznak a polgárok, mert van állásuk. De egy kis faluban, ahol nagy a munkanélküliség, ott az önkormányzat nem tud fenntartani egy iskolát. Három évem alatt azért harcoltam, hogy elfogadtassam: az iskola közügy, a közoktatás és a nevelés az állam egyik legfőbb feladata. Ezt nem adhatja ki a kezéből. Az elmaradott térségek megsegítésére és az oktatás színvonalának emelésére hoztuk volna létre a területi oktatási központokat. A Horn-kormány ezt a kezdeményezést azonnal megszüntette. Azóta az oktatás helyzete még tragikusabbá vált. Sorra szűnnek meg a kis iskolák, ez a magyar közművelődés alapvető problémája. A kisgyerekek hazátlanná, gyökértelenné válnak, mert naponta utaznak egy nagyobb településre, ahol nem érzik otthon magukat.

– Antall Józseffel a végső szakítást a költségvetés elutasítása jelentette?

– Látta, hogy nem ugyanazon a véleményen vagyunk, egy ideig tűrte, aztán döntött. A miniszterelnök joga, hogy megválassza minisztereit.

– Úgy tudom, külföldön volt, amikor megtudta, hogy leváltották.

– Olmützben tárgyaltam, amikor telefonon kaptam az értesítést. Őrzöm még a levelét, amelyben leírta, hogy nagyon nehéz volt meghoznia a döntést, továbbra is számít rám, és majd megmagyarázza, mi vitte rá.

– És megmagyarázta?

– Nem, erre már nem került sor. Erről a magánlevélről azért beszélek, mert *Marinovich Endre,* Antall József kabinetfőnöke írt az ő nevében egy naplót. Benne egyetlen sor sem a miniszterelnöké, de az emberek ezt a könyvet tekintik forrásnak, és ennek alapján nem valami kedvező képet alakíthatnak ki rólam. A Napló szerint Antall nagyra becsült mint tudóst, tisztelte műveltségemet, de a közigazgatáshoz, a közoktatáshoz nem értettem, dilettáns voltam. Felmentésem után állítólag megsértődtem. Ez így nem volt igaz. Egyszerűen más véleményen voltam. Azután is dolgoztam, tárgyaltam vele. Nem értettem a közoktatáshoz? Nekem határozott koncepcióm volt a munkatársaimmal együtt. Ha dilettáns lettem volna, akkor a szaktanácsadóim is azok voltak. Egyszóval Antall nekem soha nem mondott ilyet, és a nekem küldött magánlevelében sem ezt írta.

– Így képzelte el a rendszerváltást?

– Nem.

– Mire számított?

– Nem gondoltam arra, hogy ennyire gyávák, kényelmesek és önzők leszünk, mert a gyávaság az önzés legegyszerűbb formája.

R 2017
NA 2484/2006
Somogy Megyei Múzeum
NA 2485/2006
Néprajzi adattár

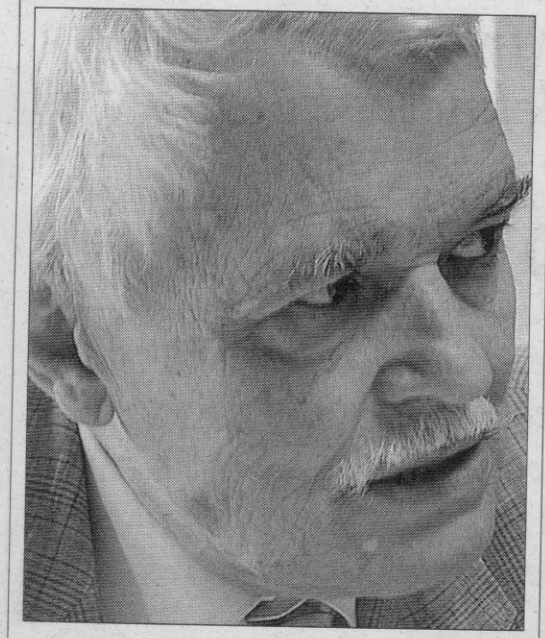

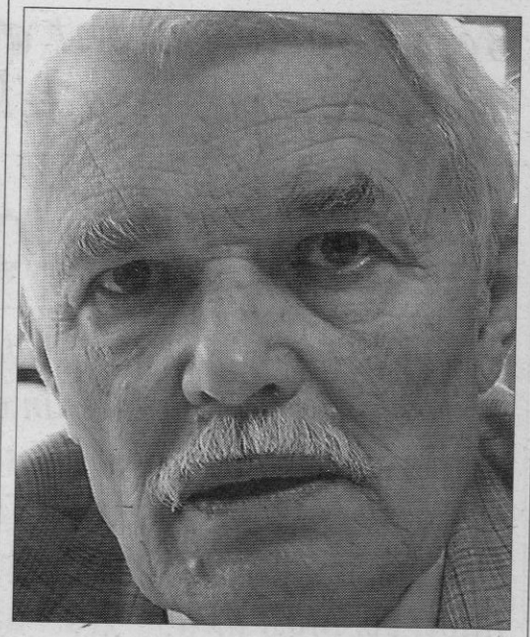

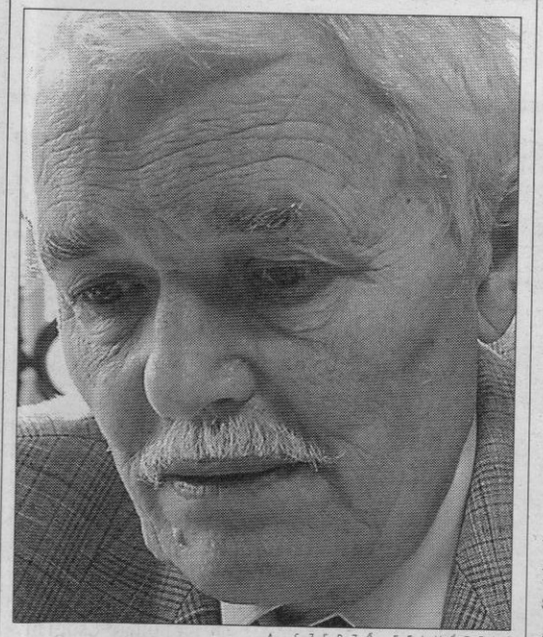

A SZERZŐ FELVÉTELE

RENDSZERVÁLTÓK *(22.) – Andrásfalvy Bertalan*

Egy álom szertefoszlott

Gyümölcsfákkal teli kertjéből a Zengőre lehet látni. Nemrég, amikor a munkagépek elindultak a hegyen felfelé, hogy az erdőn keresztül utat vágjanak a lokátorállomás megépítéséhez, a többi természetvédővel együtt Andrásfalvy Bertalan etnográfus, egyetemi tanár is ott állt az élőláncban, hogy közös erővel megakadályozzák az építkezést. Tudatos ember, akinek a nemzeti-népi kultúra megőrzése nemcsak egy életet adó program élménye, hanem meggyőződése szerint a magyarság fennmaradásának egyetlen lehetősége. Ötvenkilenc éves volt, amikor 1990-ben Antall József meghívta kormányába művelődési és közoktatási miniszternek. Három év múlva a miniszterelnök kénytelen volt megválni a művészeti nevelés, az identitástudatot kialakító tantárgyak oktatása iránt elkötelezett miniszterétől a sorozatos baloldali–liberális támadások miatt. Visszavonult a politikától, professor emeritus a Pécsi Egyetemen, ahol néprajzot tanít.

– A kilencvenes évek elején állítólag volt egy SZDSZ-ülés, ahol azt fejtették ki, hogy a művelődési és közoktatási miniszter pozíciója kulcsfontosságú, és ezt az embert el kell tüntetni onnan.

– Tudomásom szerint nemcsak az SZDSZ-eseknek, a liberális gondolkodásúaknak volt ön szálka a szemében, de az MDF-en belül sem volt erős a helyzete.

– Ez az MDF–SZDSZ paktumpolitika következménye volt, amely paktum pontos szövegét máig sem ismeri senki a megkötésekor jelen lévőkön kívül. Amikor beterjesztettem a törvényjavaslatokat, hogy ezt meg ezt akarom meglépni, figyelmeztetést kaptam, hogy nem tehetem meg. Miért nem tehetem meg? – kérdeztem. Mert nincs benne a paktumban – kaptam a választ.

– Amikor átvette a tárcát, azt mondta, hogy nemcsak a kultúránkat, de az emberségünket is vissza kell szerezni. Sikerült valamit megvalósítani ebből?

– A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy megállítottuk a kis iskolák felszámolását. Mert amelyik település feladja az iskoláját, az halálra van ítélve. Több mint kétszáz helyen állítottuk vissza a megszüntetett iskolákat. *Klebelsberg* idején tanyasi, osztatlan iskolák létesültek. Tudományos vizsgálatok igazolták ennek előnyeit, ugyanis az osztatlan iskolákban a gyerekek önállóbbá, kreatívabbá váltak. Az iskola-összevonások viszont nemcsak a kis, helyi közösségek egészséges alakulását akadályozzák, hanem az utaztatással veszélyeztetik a gyermekek fizikai, erkölcsi állapotát is. Sajnos kevés helyen állt helyre osztatlan iskola, mert erre már nem volt képzett tanár. Ma sok falusi iskolába a közeli városból járnak ki a tanárok tanítani, tehát nem élnek együtt a falusi közösséggel. Ez szintén nagy baj.

– Fogyott a levegő maga körül?

– Igen. Halmozódtak a megoldatlan kérdések. Például a pedagógusok a legrosszabbul fizetett közalkalmazottak voltak. Megígértük nekik, hogy rendezzük a bérüket, emelni fogunk. Azonban az 1993-as költségvetésben nem voltak benne a megígért emelések, és én azt mondtam Antallnak, hogy nem írom alá. Aztán a másik ütközésem abból adódott, hogy szerettem volna elvégeztetni az egyetemi tanárok, akadémikusok átvilágítását. Tisztázni akartam, hogy valóban volt-e szakmai

STEFKA ISTVÁN

Tizenöt éve, 1990. május 21-én alakult meg az Antall-kormány. Ki kérte fel önt miniszternek?

– Telefonon hívott fel Pécsett *Antall József,* és közölte, örülnének, ha elvállalnám a művelődési és közoktatási tárca vezetését. Annyira meglepett a felkérés, hogy gondolkozási időt kértem. Antall József erre azt válaszolta, hogy akár vállalom, akár nem, ez a dolog már az én felelősségem. Másnap úgy határoztam, hogy megpróbálom.

– Miért önt választotta ki?

– Nem tudom. Voltak más jelöltek is. Az tény, hogy 1988-ban már tagja voltam az MDF pécsi szervezetének, és miniszteri jelölésemet támogatta *Csengey Dénes* és *Csoóri Sándor.* Csoórihoz régi barátság fűzött. Egyébként Antall József évfolyamtársa voltam az ELTE Bölcsészettudományi Karán, a magyar- és a történelemórákat együtt hallgattuk. Úgy jártunk egyetemre az ötvenes években, hogy minden nyári szünetben behívtak bennünket katonának, így Antall-lal együtt szolgáltunk.

– Mondták is egyesek gúnyosan abban az időben, hogy Antall József osztálytársának kellett lenni ahhoz, hogy valaki miniszteri vagy magasabb pozícióhoz jusson…

– Ez nem igaz, mert más osztálytársa nem lett miniszter. Egyébként sem voltam osztálytársa, csak évfolyamtársa.

– Milyen elképzelésekkel látott munkához, amikor átvette a tárcát?

– A néprajzot olyan tudománynak tekintettem, amelynek mondanivalója van a jelen és a jövő számára. Az volt az elképzelésem, hogy a közművelődésben, az iskolai oktatásban a néprajznak és a néphagyomány ápolásának nagyobb szerepet kell adni. Nemcsak népünk hagyományos gazdálkodásával, hanem népköltészettel és tánckutatással is foglalkoztam. Részt vettem a népitánc-mozgalomban. A táncházmozgalom is abból a körből indult el, amibe beletartoztam kutatótársaimmal együtt: *Martin Györggyel, Pesovár Ferenccel* és *Tímár Sándorral.* Tehát voltak elképzeléseink a magyar műveltségről. Főként a kultúráról vallott felfogásom miatt indultak a támadások ellenem. Az tény, hogy magában az adminisztrációban, az oktatás szervezésében teljesen járatlan voltam.

– Antall József erre tett valamilyen megjegyzést?

– Erre is azt mondta: akkor is az én felelősségem, ha vállalom, és akkor is, ha nem vállalom. De hát itt volt a ritka alkalom, amikor az eszméket, az álmokat meg lehetett valósítani, és ha valaki ezt elszalasztotta, az valóban az ő felelőssége volt.

– Amikor bement a minisztériumba, a Szalay utcába, megkezdődött a tisztogatás?

– A minisztériumban minimális személyi változást hajtottunk végre. A jó szakembereket eszembe sem jutott elküldeni. Sokkal kevesebb embert bocsátottunk el, mint az utánunk jövők. Például 1994-ben az SZDSZ-es *Fodor Gábor* a fél minisztériumot lecserélte, sőt a bútorzatot is. Én úgy mentem be a hivatalomba, hogy semmit nem változtattam, meghagytam azt a szobaberendezést, amelyet *Glatz Ferenctől,* az elődömtől örököltem. Lassan ismertem meg a minisztérium működését és apparátusát.

– Mit vártak el öntől?

– Azt várták sokan, hogy az új kormány új minisztere gyökeres változásokat fog végrehajtani. Székfoglaló beszédemben is bátorkodtam azt mondani, hogy olyan reformot nem akarok bevezetni, amely felborítaná az egész oktatási rendet, a kulturális életet. Azt mondtam, hogy bár nem lesz reform, új kísérlet, átalakítás, amely megterheli a nevelőket, mégis új iskolára, új iskolai szellemre lesz szükség. Új szellemiséget kértem mindenkitől, tanártól, tanulótól egyaránt: az áldott és óhajtott szabadság szellemét. Mondandóm lényege végül is az volt, hogy a rendszerváltásig kötelező ideológia alapján kellett tanítani, a tanárok kezét gúzsba kötötték, azt kellett mondaniuk, amit előírtak nekik. Most azt mondhatja a tanár, amiben hisz. Mert a gyereket csak a hit foghatja meg. Ettől az időponttól tehát a legfontosabb, hogy végre feloldódjék a függőség, a félelem görcse – mondtam. Abban reménykedtem, hogy az ideológiai erőszaktól megszabadított nevelők majd megteremtik a szabad iskolát.

– Tehát a szabadságot, az iskola függetlenségét akarta megteremteni?

– Pontosan, mert az oktatás, az iskola nemzeti közügy, ugyanúgy függetlennek kell lennie, mint például az igazságügynek, a bírói testületnek. Meg akartam szüntetni azt a korábbi helyzetet, hogy az iskolában a gyerek azt tanulja meg, vannak témák, amelyekről nem lehet beszélni, nem szabad kimondani az igazat. Azaz a fennmaradásért, a boldogulásért hazudnia kell. Sajnos annak a kárát érezzük ma is, amit az előző évtizedek alatt belénk vertek. Az emberek most is félnek kimondani az igazságot, ezért nincs jelenleg sem igazi demokrácia, mert sokan nem mondják ki valódi véleményüket. Ezen próbáltam változtatni a háromévnyi miniszterségem idején. Jöttek hozzám, hogy le kell váltani egy bizonyos iskolaigazgatót, mert kommunista volt, és most sem változtat a nézetein. Erre azt válaszoltam: Glatz Ferenc minisztersége alatt hoztak egy törvényt, amely a tantestületek titkos szavazására bízta az igazgatóválasztást. Ha valóban ennyi rosszat tett és tesz, akkor váltsák le! De arra vártak, hogy én mentsem fel. Ehhez viszont nem volt törvény adta jogom. Pedig csak arról volt szó, hogy az adott iskola tanárai nem éltek demokratikus jogaikkal. S ezután mutogattak rám, hogy nem váltottam be a reményeiket. Az álságnak, a hazudozásnak, a gyávaságnak a szellemét akartam elűzni.

– Elsősorban a liberálisok, az SZDSZ támadta folyamatosan az intézkedéseit. Mit kifogásoltak?

– Azt a felfogásomat, hogy a magyar nép műveltségét, a magyar néphagyományt, a művészeti hagyományt vissza akartam helyezni abba a pozícióba, amelybe minden magára adó ország a saját nemzeti hagyományait helyezi. Ezért aztán a vezető szabad demokrata politikusok úgy fogalmaztak, hogy bő gatyába akarom öltöztetni az embereket, karikás ostorral akarom templomba hajtani a népet, és archaikus énekeket akarok énekeltetni velük. A legtürelmetlenebbek azzal szemben voltak, amit meghirdettem: a nemzeti, erkölcsi alapon nyugvó oktatással. Nem azt akartam, hogy vegyék át az én világnézetemet, hanem azt mondtam, a pedagógus képviselje a maga világnézetét.

– Ezek szerint liberálisabb volt, mint támadói?

– Én szabadelvű voltam hozzájuk képest, mert a liberálisok azok, akik a legkevésbé tűrik el az ellentmondást, a legkevésbé tűrik el a másságot. Amikor Antall József leváltott, és elköszöntem a parlamentben, elmondtam: a demokrácia nem ott kezdődik, hogy nem ölöm meg a másikat, mert más hitem van, hanem azzal kezdődik, hogy tisztelem az eszméit, és nem gúnyolom ki azt, amit ő tisztel. Ez nemcsak az SZDSZ-nek szólt, hanem az akkor még liberális Fidesznek is. Fontosnak tartottam a művészeti nevelést, az érzelmi kultúra fejlesztését. Véleményem szerint a művészeti-érzelmi nevelés kulcsa az iskolai énektanításban rejlik. A Kodály-módszer igazi közoktatási hungarikum, olyan módszer, amellyel nemcsak az Európai Uniót, hanem az egész világot gazdagítottuk. Ezt a művészeti-nevelési programot fejlesztettem tovább. Mi van ma? Deficit! Az általános iskolákban heti egyre csökkentették az énekórák számát, s így ennek alig van személyiség- és közösségformáló ereje. Ezek után nincs szükség énektanárra sem. Az 1990-es évek elején mintegy négyszáz ének-zene tagozatos iskola működött, ma már csak száz maradt. A művészettörténeti órákkal ugyanez a helyzet. De egyre kevesebb az énekkar, az irodalmi önképzőkör, a színjátszó kör, a táncegyüttes is az iskolákban.

– Mi ennek a következménye?

– Az, hogy művészeti nevelés híján nincs közösség, hiányzik az impulzus egymás megismerésére, megbecsülésére. Hiszen a művészeti nevelés hozzájárul az egyéniség, a jellem alakításához, az identitástudat fejlesztéséhez, mindez pedig biztonságot ad az érzelmi, indulati válságban, értelmet és célt az életben, kedvet és helyet a társadalomban. *Alfred Adler* bécsi pszichológus mondta ki: aki gyermekkorában nem tanult meg szépet és jót alkotni, az felnőttkorában másokon való erőszakoskodásban, hatalmaskodásban keres kielégülést, örömet. Azaz: csak komputereken, racionalizált tárgyakon keresztül nem lehet érzelmeket fejleszteni.

– Hogyan fogadta a sajtó a nevelésben előirányzott „rendszerváltását"?

– A liberális média mindig az ellenkezőjét hozta ki abból, amit mondtam, amit akartam. Mondok egy példát. A francia ferencesek tudományos társasága nemzetközi konferenciát rendezett a Mátyás-templomban Egyház és állam kapcsolata címmel. Előadást tartottam arról, hogy a magyar királyság, a magyar állam nem fonódott úgy össze az egyházzal, mint ahogy az Franciaországban történt. Nálunk nem volt a franciákéhoz vagy spanyolokéhoz hasonló inkvizíció, Szent Bertalan éjszakája. Még a Habsburg Birodalmon belül is egyfajta liberális szemlélet, a másság elfogadása volt az uralkodó. Egyszóval nálunk a különböző felekezeteket jobban megtűrő állam, társadalom létezett. S ez jótékony hatással volt az együttélésre – fejtettem ki. Erre megjelent egy cikk a Népszabadságban, hogy Andrásfalvy helyre akarja állítani a trón és az oltár egységét. Kiforditották a szavaimat. Számtalan ilyen eset volt, hazugságáradat ömlött a balliberális sajtóból. Hiába mondtam el aztán a valóságot sajtótájékoztatón, az már nem jutott el a közönséghez.

– Miért szálltak rá önre?

tudás, igazolható eredmény annak idején a tudományos címek osztása mögött, nem pártalapon kapták-e némelyek a kinevezésüket. Ez az elképzelésem ellenem fordított néhány egyetemi nagyságot is, hogy én úgymond az egyetemek függetlensége ellen lépek fel. Holott ezzel éppen az egyetemek önállóságát, függetlenséget akartam erősíteni. Sajnos az Antall-kormánynak a legnagyobb hibája az volt, hogy engedett a nyomásnak, a különböző befolyásolási szándékoknak. Nagy hiba volt, hogy a tanügyet, az oktatás feladatát átadtuk a helyi önkormányzatoknak.

– Ez miért baj?

– Azért, mert ezzel az oktatás függővé vált a négyévenként változó helyi polgármesterek pártállásától, a helység anyagi ellátottságától, azaz, hogy mennyit tud költeni a település az iskolára. Mondjuk Pakson ez nem gond, ahol ott az atomerőmű, jól adóznak a polgárok, mert van állásuk. De egy kis faluban, ahol nagy a munkanélküliség, ott az önkormányzat nem tud fenntartani egy iskolát. Három évem alatt azért harcoltam, hogy elfogadtassam: az iskola közügy, a közoktatás és a nevelés az állam egyik legfőbb feladata. Ezt nem adhatja ki a kezéből. Az elmaradott térségek megsegítésére és az oktatás színvonalának emelésére hoztuk volna létre a területi oktatási központokat. A Horn-kormány ezt a kezdeményezést azonnal megszüntette. Azóta az oktatás helyzete még tragikusabbá vált. Sorra szűnnek meg a kis iskolák, ez a magyar közművelődés alapvető problémája. A kisgyerekek hazátlanná, gyökértelenné válnak, mert naponta utaznak egy nagyobb településre, ahol nem érzik otthon magukat.

– Antall Józseffel a végső szakítást a költségvetés elutasítása jelentette?

– Látta, hogy nem ugyanazon a véleményen vagyunk, egy ideig tűrte, aztán döntött. A miniszterelnök joga, hogy megválassza miniszterei.

– Úgy tudom, külföldön volt, amikor megtudta, hogy leváltották.

– Olmützben tárgyaltam, amikor telefonon kaptam az értesítést. Őrzöm még a levelét, amelyben leírta, hogy nagyon nehéz volt meghoznia a döntést, továbbra is számít rám, és majd megmagyarázza, mi vitte rá.

– És megmagyarázta?

– Nem, erre már nem került sor. Erről a magánlevélről azért beszélek, mert *Marinovich Endre,* Antall József kabinetfőnöke írt az ő nevében egy naplót. Benne egyetlen sor sem a miniszterelnöké, de az emberek ezt a könyvet tekintik forrásnak, és ennek alapján nem valami kedvező képet alakíthatnak ki rólam. A Napló szerint Antall nagyra becsült mint tudóst, tisztelte műveltségemet, de a közigazgatáshoz, a közoktatáshoz nem értettem, dilettáns voltam. Felmentésem után állítólag megsértődtem. Ez így nem volt igaz. Egyszerűen más véleményen voltam. Azután is dolgoztam, tárgyaltam vele. Nem értettem a közoktatáshoz? Nekem határozott koncepcióm volt a munkatársaimmal együtt. Ha dilettáns lettem volna, akkor a szaktanácsadóim is azok voltak. Egyszóval Antall nekem soha nem mondott ilyet, és a nekem küldött magánlevelében sem ezt írta.

– Így képzelte el a rendszerváltást?

– Nem.

– Mire számított?

– Nem gondoltam arra, hogy ennyire gyávák, kényelmesek és önzők leszünk, mert a gyávaság az önzés legegyszerűbb formája.